

ISLOMIY IJARA TASHKIL QILISHNING QOIDALARI

Kurbanov Alisher Azamatovich

*Bank moliya akademiyasi Moliya va moliyalarni boshqarish fakulteti 22-17
guruh talabasi*

Moliya tarmog`ining islomiy ko`rinishi bo`lgan islom moliyasi bugungi kunda jahonda jadal rivojlanib borayotgan va inovatsion moliyalashtirish mexanizimlarini o`zida jamlagan sohalardan biridir. Quyida islomiy ijara tashkil qilishning asosiy qoidalari haqida to`xtalib o`tdik:

1. Ijara – bu, biror mulkning egasi mazkur mulkning foydalanish huquqini boshqa shakhsга malum muddat va malum tulov evaziga berishini ifodalaydigan shartnoma.

2. Ijara obekti foydalanishga yaroqli narsa bulishi kerak. Foydalanish huquqiga ega bulmagan (foydalanib bulmaydigan) obektlar ijaraga berilishi mumkin emas.

3. Ijara shartnomasi kuchga ega (yaroqli) bulishi uchun mulkni tula tasarruf qilish (egalik qilish) huquqi mulk egasida qolishi, ijarachiga esa faqat undan foydalanish huquqi berilishi kerak. Demak, istemol qilmay turib, foydalanib bulmaydigan narsalarni ijaraga berib bulmaydi. Shuning uchun pul, eyiladigan narsalar, yoqilgi, qurol kabi narsalarda ijara munosabatlari mumkin emas. Chunki ularni istemol qilmay turib, ishlatib bulmaydi. Agar bunday narsalar ijaraga beriladigan bulsa, bu qarz deb etibor qilinadi va bu borada qarz munosabatlariga oid meyorlarga amal qilinadi. Yaroqsiz ijara ustida olingan har qanday tulov qarz hisobidan olingan daromad deb hisoblanadi.

4. Mulkka egalik qilish huquqi mulk egasida qolar ekan, mulkka egalik qilish bilan bogliq bulgan majburiyatlar ham uning zimmasida buladi, mulkdan foydalanish bilan bogliq bulgan majburiyatlar esa ijaraga olgan shakhs zimmasida buladi.

Masalan, A uz uyini B ga ijaraga berdi. Bunda mulk bilan bogliq bulgan soliqlar (mulk soligi) A ning zimmasida bulsa, suv uchun tulov, elektr quvvati uchun tulov va uydan foydalanish bilan bogliq bulgan boshqa barcha harajatlar B ning zimmasida buladi.

5. Ijara muddati shartnomada aniq ifodalanishi kerak.

6. Ijarachi ijaraga olingan mulkni ijara shartnomasida kursatilgan maqsadlardan boshqa maqsadda ishlatishi mumkin emas. Agar shartnomada bunday maqsad kursatilmagan bulsa, ijarachi undan odatda qullash mumkin bulgan har qanday maqsadda ishlatishi mumkin. Agar ijarachi undan noodatiy tarzda foydalanmoqchi bulsa, buning uchun mulk egasidan qushimcha rukhsat olishi shart.

7. Ijarachi ijaraga olingan mulkka ijarachi tomonidan notugri foydalanish yoki etiborsizlik oqibatida etgan har qanday zararni qoplab berish majburiyatiga ega.

8. Ijara muddatida ijara mulkiga nisbatan tavakkalchilik mulk egasida qoladi, yani nazoratdan tashqari omillar tufayli etgan har qanday zarar mulk egasi tomonidan qoplanadi.

9. Ikki yoki undan ortiq shakhs egalik qiladigan mulk ijaraga berilishi mumkin, ijara haqqi mulkning barcha egalari orasida ularning mulkdagi ulushlariga binoan (proporsional ravishda) taqsimlanadi.

10. Mulk egalaridan biri mulkdagi uz ulushini boshqalarga emas, faqatgina uzining mulkdagi sherigiga (mulk egalaridan boshqa biriga) ijaraga berishi mumkin.

11. Ijara yaroqli (joiz) bulishi uchun ijaraga berilgan mulk (ning qismlari) tula aniqlab (belgilab) berilgan bulishi kerak.

12. Ijara haqqi shartnoma tuzilayotgan vaqtda butun ijara muddati uchun belgilanishi kerak.

Ijara muddatining turli davrlari uchun turli khil miqdordagi ijara haqi belgilanishi joiz (mumkin), shart shuki, har bir davr uchun ijara haqlari ijara boshidanoq belgilangan bulishi kerak. Agar ijara muddatining keyingi davrlari uchun malum ijara haqqi (miqdor) belgilanmagan bulsa yoki mulk egasi ikhtiyoriga qoldirilgan bulsa, bunday shartnoma kuchda emas (yaroqsiz) deb hisoblanadi.

Birinchi misol: A uz uyini B ga 5 yil muddatga ijaraga berdi. Ijara tulovi birinchi yil uchun oyiga 2000 rupiya deb belgilandi va keyingi yildan har yili uzidan avvalgi yildan kura 10% kup bulishiga kelishildi. Mazkur ijara joiz (shariy, yaroqli) hisoblanadi.

Ikkinchi misol: Yuqoridagi misoldagi kabi A birinchi yil uchun ijara haqqini 2000 rupiya deb belgiladi. Keyingi yillar uchun ijara tulovi miqdori esa belgilanmadi va mulk egasi (A) ikhtiyoriga berildi. Shartnoma yaroqli emas, zero, ijara tulovi miqdori belgilanmagan.

13. Mulk egasi aktivni sotib olish (erishish, qulga kiritish) jarayonida sarflagan umumiy xarajatlariga asoslanib, ijara tulovini belgilashi (odatda moliyaviy lizingda shunday qilinadi), agar ikki taraf ham bunga rozi bulsa, shariat qoidalariga zid emas. Lekin bunda shariatda belgilangan barcha boshqa qoidalarga rioya qilinishi shart.

14. Ijaraga beruvchi ijara tulovi miqdorini bir taraflama oshirib olishi mumkin emas, bunga olib boruvchi barcha shartlar ham joiz emas.

15. Ijara tulovi yoki uning biror qismi ijaraga berilgan aktiv etkazilishidan avval avans sifatida tulanishi mumkin, biroq mulk egasining bu tarzda olgan tulovi unda «keyingi tulovlar hisobiga» qoladi va belgilangan sanadan sung (ijara muddati boshlanganda) ijara tulovi sifatida qabul qilinadi.

16. Ijara muddati ijara berilayotgan aktiv ijarachiga topshirilgan paytdan boshlanadi, ijarachi undan foydalanishni boshlagan-boshlamagani ahamiyatsiz.

17. Agar ijara olingan aktiv uz funksiyasini (ijarachi uni aynan shu funksiyasi uchun ijara olgan) yuqotsa va uni qayta tiklash imkonsiz bulsa, ijara mazkur yuqotish sodir bulgan paytdan tukhtatiladi. Biroq agar bu yuqotish ijarachining notugri foydalanishi yoki etiborsizligi oqibatida ruy bergan bulsa, ijarachi mulk egasiga aktivning qiymatini qoplab berishga masul buladi.

XULOSA

Biroq ijara shartnomalari shariat talablariga to'liq muvofiq ekanligiga ahamiyat qaratish lozim. Shariatga mos ijara shartlari an'anaviy lizing shartlaridan muayyan tarzda farq qiladi. Ushbu farqlar bu mavzu borasida sahifamizda mavjud avvalgi maqolalarda batafsil berilgan bo'lishiga qaramasdan, quyida ularni qisqacha keltirib o'tamiz:

1. Ijaraga berilayotgan mulkda manfaat (uzufukt) olib kelish imkoni bo'lishi kerak va ijara haqi manfaat ijarachiga o'tgan kelishni boshlagan vaqtdan hisoblanadi;

2. Ijaraga olinadigan mol-mulk tabiatan halol maqsadda ishlatishga mo'ljallangan bo'lishi kerak;

3. Ijaraga berilgan mulkka egalik bo'yicha kelib chiqadigan barcha javobgarlik mulk egasi (ijaraga beruvchi)da bo'ladi;

4. Ijaraning narxi belgilangan bo'lishi va shartnoma tuzilayotgan vaqtda ikkala tarafga ham aniq bo'lishi kerak.

Bu kabi jamg'armalarda menejment, ya'ni boshqaruv sarmoyadorlarning vakili tushunchasi asosida amalga oshirilishi kerak va bu xizmat evaziga ma'lum haq to'lanishi lozim. Boshqaruvchilarning xizmat haqi ikki yo'l bilan belgilanishi mumkin:

- Qat'iy belgilangan qiymatda;
- Ijara tushumidan muayyan ulush ko'rinishida.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shayh Muhammad Taqi Usmoniy. Islomiy moliyalashtirishga kirish. 2013 yil

2. Nekrasov Y.I. Shariat qonunlariga binoan bank ishi // Banklar va biznes olami. 2007y.

3. Muzoraba: №13 shariat standarti: ingliz tilidan tarjima/ Islom moliyaviy muassasalari bugalteriya hisobi va audit tashkiloti(AAOIFI); R.I. Baishev va boshqalar umumiy tahriri ostida – Moskva: «Исламская книга» nashriyoti, 2011.

4. «Риски в экономике» L.N.Tepman, professor V.A.Shvandarning redaksiyasi ostida, Moskva-2002 yil.

FOYDALANILGAN SAYTLAR:

1. <https://islommoliyasi.uz/uz/ijara-jamgarmasi-sukuk/>
2. [file:///C:/Users/user2/Downloads/islom-moliyaviy-vositalarining-mazmun-mohiyati-va-islomiy-moliya-institutlari-xizmat-turlarining-tasnifi%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user2/Downloads/islom-moliyaviy-vositalarining-mazmun-mohiyati-va-islomiy-moliya-institutlari-xizmat-turlarining-tasnifi%20(1).pdf)